

KLASNI KARAKTER NOVOG USTAVA

I

1. Kao i država tako je i pravo klasna tvorevina. Država i pravo nastali su sa pojavom klasa, razvijaju se u klasnim odnosima, izraz su određenih odnosa klasa, i nestaju sa nestankom klasa. Država i pravo stvaraju se od vladajuće klase ali u određenom društvenom odnosu sa podčinjenom klasom. Država i pravo, makoliko to bila želja i interes vladajuće klase da budu potpuno onakvi kako bi to vladajuća klasa htela, nikada nisu potpun izraz tih želja i interesa, već se stvaraju i razvijaju u određenom odnosu klasa. Interes vladajuće klase koji određuje državu i pravo je i izraz samog odnosa klasa. Međutim, u tome vladajuća klasa je dominirajuća. Ona uvek nameće svoju volju iako čini izvesne ustupke potčinjenoj klasi zbog određenih odnosa s njom. Tako se i mogu objasniti razne države i prava, njihovi različiti oblici i manifestacije u okviru određenih tipova klasnog društva. Pod uticajem i u borbi sa podčinjenom klasom vladajuća klasa stvara razne države i prava i u toku tih klasnih odnosa menja pravo i državne oblike, njihove manifestacije i funkcije. Međutim, u osnovi ostaje klasnost tih pojava u čijem se okviru mogu sagledavati razni karakteri, obeležja, određenog klasnog tipa države i prava. Tako u buržoaskoj državi možemo govoriti o raznoj klasnosti, obeležjima države i prava u mnogobrojnim fazama razvoja kapitalističkog, buržoaskog, društva. Sasvim su različitog karaktera država i pravo u početnoj liberalnoj buržoaskoj državi i pravu i klasnoj monopolističkoj, mada obe pripadaju istom tipu — buržoaskoj državi i pravu.

2. Socijalistička država i pravo nemaju za zadatak da razvijaju klasnu državu i pravo. Socijalistička država i pravo su prelaznog karaktera. Oni postoje samo u početku, dotle dok je potrebno da onemoguće povratak starog eksploatorskog društva. Ukoliko se gube klasne razlike, utoliko se gube država i pravo. Vršiti se njihovo transformisanje, iščezavanje. Umesto državne organizacije poslove obavljaju sve više razna tela koja čine prelaz od državnih ka društvenim organizacijama ili same društvene organizacije ili čak i sami pojedinci. Pojavljuje se osnovna bitna razlika između svih eksploatorskih klasnih država i prava, s jedne, i socijalističke države i prava, s druge strane. Ona se sastoji u tome da sve klasne države jačaju klasni karakter, eksploataciju, državu i pravo, dok socijalistička država i pravo vrši proces svog odumiranja. /Krajnji cilj tom procesu je ukidanje dr-

žave i prava. Međutim, taj proces je vrlo složen i protivurečan, pun sukoba. On se/ne može obaviti odjednom, već teče dugo i u njemu se sukobljavaju razne snage, dolazi do zastoja, protivurečnosti, vrlo često se na razne načine onemogućuje razvoj procesa i nanose mu se velike teškoće. Pokatkada se/mogu dovesti u pitanje i mnoge tekovine i postignuti rezultati. Socijalističkoj državi je s toga još uvek potrebna državna mašina i pravo. Oni se koriste kako za obezbeđenje revolucije, protiv svakog kontrarevolucionarnog akta i raznih pokušaja onemogućavanja razvoja socijalističkog društva, tako i radi ukidanja raznih vidova eksploatacije koja se može javljati i u socijalističkom društvu. Po Marksu proletarijatu je potrebna samo država koja odumire. „Proletarijat uzima državnu vlast i pretvara sredstva za proizvodnju pre svega u državnu svojinu. Ali samim tim on uništava samog sebe kao proletarijat, samim tim on uništava sve klasne razlike i klasne suprotnosti, a time i državu. Dosadašnjem društvu koje se kreće u klasnim suprotnostima, potrebna je država, to jest organizacija eksploatorske klase radi održavanja njenih opštih uslova proizvodnje, što znači u prvom redu radi nasilnog održavanja eksploatisane klase u uslovima potlačenosti (ropstvo, kmetstvo, najamni rad) koji su dati postojećim načinom proizvodnje”.¹ Lenjin piše u delu „Država i revolucija”: „Trudbenicima je potrebna država samo radi gušenja otpora eksploatatora, a rukovoditi tim gušenjem, sprovesti ga u život može samo proletarijat kao jedina do kraja revolucionarna klasa, jedina klasa koja je sposobna da sjedini sve trudbenike i eksploatisane za borbu protiv buržoazije, za njeno potpuno uklanjanje. Eksploatatorskim klasama potrebna je politička vlast u interesu održavanja eksploatacije tj. radi sebičnih interesa ništavne manjine protiv ogromne većine naroda. Eksploatisanim klasama potrebna je politička vlast u interesu potpunog uništenja svake eksploatacije, tj. u interesu ogromne većine naroda protiv ništavne manjine savremenih vlasnika robova, tj. veleposednika i kapitalista”.² Socijalizmu je još uvek potrebna država, taj „naročiti aparat, naročita mašina za upravljanje... ali to je već prelazna država, to već nije država u pravom smislu reči...”³

Prema tome, marksizam jasno ističe da je socijalizmu potrebna država i to naročito u početku, u izgrađivanju socijalističkog društva. Međutim, zadatak te države, diktature proletarijata, sasvim je drukčiji od svih eksploatorskih država i prava. Socijalistička država i pravo razvijaju se u pravcu svog nestajanja ali u tom procesu država i pravo još uvek nose klasni karakter. U socijalizmu još postoji sukob klasa, još uvek svrgnuta klasa pruža otpor, postoje izvesni elementi i vidovi eksploatacije, sukob i ekscesi zbog kojih je potreban državni mehanizam i pravne norme. U takvim odnosima vrši se i proces odumiranja države i prava, smanjivanje i nestajanje državnih poslova i pravnih normi a jačanje društvenih organizacija i društvenih normi. U vršenju državne vlasti sve više učestvuje narod, vlast nije otuđena, vrši se sama transformacija vlasti u pravcu područjavanja kako u organizacionom tako i u funkcionalnom smislu. Državni orga-

¹) F. Engels, Anti — Diring, str. 294.

²) Lenjin, Država i revolucija, Beograd 1947. g. str. 81.

³) Lenjin, isto str. 25.

ni su sve više sastavljeni od naroda i njegovih predstavnika. Poslovi se vrše u interesu većine naroda. Tako se proleterska država i pravo postepeno približavaju svom krajnjem cilju — odumiranju. U takvom procesu se ogleda klasni karakter proletarijata, njegova uloga i zadatak u društvu. Prema tome i njegova država i pravo moraju odgovarati tom karakteru. Naravno da u tome procesu postoje razne etape i faze razvoja u kojima se taj karakter različito manifestuje, što se ogleda i u državnoj organizaciji i pravu. Država i pravo su različitog oblika i na razne načine se manifestuju, različiti su što se odražava na ostvarenje uloge i krajnjeg cilja koji ima proleterska država.

U pravu taj proces se manifestuje u mnogobrojnim aktima i pravnim normama. Međutim, kako je ustav najvažniji akt u kome se daju osnove i principi na kojima počiva celokupno društveno i državno uređenje; kao i celokupno pravo, to se klasni karakter i pravac razvoja kao i uloga i krajnji cilj proleterske države i prava sagledavaju u samom ustavu. Naravno, da pri tome uvek stoji da za ostvarenje uloge i karaktera svake države i prava, te i proleterske, nije dovoljan samo ustav, kao i drugi akti i norme, već i uslovi za njihovo ostvarenje, njihova primena i prava realizacija. U toj ukupnosti se može i očekivati ostvarenje klasnog karaktera socijalističke države i prava, njihovog zadatka i uloge.

II

Naši dosadašnji ustavi kao i celokupno pravo bili su odraz određenog društvenog razvoja i izraz nastojanja, želja i napora da se maksimalno ostvari karakter prave socijalističke države i prava i njihove uloge u procesu razvoja i krajnjeg cilja proleterske države kao prelaznog tipa, države i prava u nestajanju.

Ulaskom u samoupravni socijalizam od 1950. godine mi smo imali ustavne norme koje su na vrlo specifičan način i za razliku od svih drugih socijalističkih država i prava regulisale prvi put u istoriju i praksu nove pravce proleterske države i prava, specifičan njihov razvoj kroz samoupravni sistem, u njemu i kroz njega ostvarenje zadataka i uloge socijalističke države i prava u njihovom odumiranju. Iako odmah 1950. godine nismo imali ustav već izvesne akte koji su sadržali pravne norme ustavnog karaktera, ipak smo kroz njih imali osnovu za nov specifičan put socijalizma, nov položaj i ulogu radničke klase. U tome je najvažniji akt Osnovni zakon o upravljanju državnim privrednim preduzećima i višim privrednim udruženjima od strane radnih kolektiva. Njegove norme su bile od vrlo velikog značaja i imale ustavni karakter. Norme ovog akta uvode radničke savete i stvaraju društvenu svojinu — dve važne kategorije socijalizma. Uvođenjem radničkih saveta kao oblika upravljanja radnika mnogobrojnim poslovima koje je do tada vršila država i stvaranjem društvene svojine kao novog oblika kolektivne svojine, — stvara se revolucionarni akt koji će dalje biti osnova za izgradnju samoupravnog socijalizma, te nov karakter i ulogu radničke klase u državi i celokupnom društvu.

Posle ovog zakona najvažniji akt ustavnog karaktera je Ustavni zakon od 1953. godine. On širi samoupravljanje obuhvatajući i

druge oblasti van privrede, obrazovanje, kulturu, nauku, zdravlje i socijalnu zaštitu. Samoupravljanje zahteva sve veći broj oblasti, može se reći da postepeno postaje glavni oblik konstituisanja celokupnog državnog mehanizma. Tome je naročito doprineo razvoj radničkih saveta i društvene svojine. Isto tako dolazi do razvoja opština i komunalne samouprave naročito od 1955. godine.

Ovakav razvoj ustavnih normi putem zakona prekida se donošenjem novog Ustava od 1963. godine koji daje celovitu sliku, uobličava celokupan razvoj i daje osnove za dalja kretanja samoupravnog sistema. Ustav od 1963. godine na jedinstven način rešava sva osnovna pitanja i daje smernice daljem razvoju. Socijalistički sistem „zasniva se na odnosima među ljudima kao slobodnim i ravnopravnim proizvođačima i stvaraocima, čiji rad služi isključivo zadovoljavanju njihovih ličnih i zajedničkih potreba”.⁴ Neprikosnovenu osnovu položaja i uloge čoveka čini:

— društvena svojina sredstava za proizvodnju koja isključuje povratak bilo kog sistema eksploatacije čoveka od strane čoveka i ukida otuđenost čoveka od sredstava za proizvodnju i drugih uslova rada;

— oslobađanje rada kao prevazilaženje istorijskih uslova društveno-ekonomskih nejednakosti i zavisnosti ljudi u radu;

— pravo čoveka kao pojedinca i člana radne zajednice da uživa plodove svoga rada i materijalnog napretka društvene zajednice prema načelu: „Svako prema sposobnostima — svakome prema njegovom radu”;

— samoupravljanje kao opšti proces i oblik upravljanja radnih ljudi što neposrednijeg učestvovanja građana u usmeravanju društvenog razvitka, vršenja vlasti i odlučivanja o drugim društvenim poslovima;

— demokratski politički odnosi na osnovu kojih čovek ostvaruje svoje interese, pravo samoupravljanja i druga prava i razvija svoju ličnost;

— jednakost prava, dužnosti i odgovornosti ljudi;

— solidarnost i saradnja u svim odnosima ljudi i drugih subjekata (radnih i drugih organizacija) u korist čoveka i njegove društvene zajednice;

— ekonomska i socijalna sigurnost čoveka.⁵

Celokupni društveno-ekonomski i politički sistem proizilazi iz ovakvog položaja čoveka i služi njemu i njegovoj ulozi u društvu. Uz ovakav karakter i ulogu Ustava nalazi se i rešenje nacionalnih odnosa, ostvarenje federacije kao ravnopravne zajednice naroda i narodnosti.

III

1. Iako je Ustav od 1963. godine dao jedinstveno rešenje procesa samoupravnog socijalizma i obeležja novog karaktera države i prava, ipak su ustavni amandmani, naročito oni iz 1971. godine dali

⁴) Osnovna načela (II) Ustava SFRJ od 1963. g.

⁵) vidi Osnovna načela (II) Ustava SFRJ od 1963. g.

dalji, suštinski karakter novog procesa samoupravnog socijalizma i osnovu za obeležja daljeg novog procesa i u njemu klasnu ulogu, zadatak radničke klase u ostvarivanju i mestu države i prava. Ustavni amandmani i ustavne promene, kao i celokupni proces i dalje potrebe jedinstvenog i dubljeg razvoja sistema, doveli su do donošenja novog Ustava 1974. godine. Tako se pored kontinuiteta ustavnih promena, njihove postupnosti, mora istaći da su ustavni amandmani dali suštinsku promenu i nov razvoj samoupravnom socijalizmu a nov Ustav u koji su ugrađeni ustavni amandmani i izvesne norme Ustava iz 1963. godine na jedinstven način izneo promene, suštinu, kvalitetno novo u celokupnom sistemu i društvenim odnosima, obeležavajući pravce razvoja, ulogu radničke klase, države i prava na današnjem stepenu razvoja i njihovo dalje kretanje.

Ovaj Ustav je realan izraz društvenog razvoja i putokaz daljih kretanja započetog procesa. U njemu se ogleda uloga radničke klase, mesto i položaj države i prava u današnjem razvoju i dalje u procesu odumiranja. Uz sve to daju se rešenja razvoja nacionalnih odnosa i njihovihdržavno-pravnih oblika i konstitucija.

2. Socijalističko društveno uređenje „zasniva se na vlasti radničke klase i svih radnih ljudi i na odnosima među ljudima kao slobodnim i ravnopravnim proizvođačima i stvaraocima čiji rad služi isključivo zadovoljavanju njihovih ličnih i zajedničkih potreba. Osnovu ovih odnosa čini društveno-ekonomski položaj čoveka koji mu obezbeđuje da, radeći sredstvima u društvenoj svojini i odlučujući neposredno i ravnopravno s drugim radnim ljudima u udruženom radu o svim poslovima društvene reprodukcije u uslovima i odnosima međusobne zavisnosti, odgovornosti i solidarnosti, ostvaruje svoj lični materijalni i moralni interes i pravo da se koristi rezultatima svog tekućeg i minulog rada i tekovinama opšteg materijalnog i društvenog napretka, da na toj osnovi što potpunije zadovoljava svoje lične i društvene potrebe i da razvija svoje radne i druge stvaralačke sposobnosti”.⁶ Ovim odredbama data je osnova celokupnog socijalističkog društvenog uređenja kao i položaja i uloga radničke klase. Društveno uređenje zasniva se na vlast radničke klase i svih radnih ljudi. Prema tome, vlast radničke klase nije radi ovekovečenje ove klase i njene države, nego radi vlasti celokupnog radnog naroda a time se vrši ukidanje same vlasti kao posebne moći države i vladajuće klase. Vlast vrše sve više radni ljudi, ona se podružuje i vremenom odumire. Isto tako, što je u tesnoj vezi sa vlašću radničke klase i svih radnih ljudi, socijalističko društveno uređenje zasniva se na odnosima među ljudima kao slobodnim i ravnopravnim proizvođačima i stvaraocima, čiji rad služi isključivo zadovoljavanju njihovih ličnih i zajedničkih potreba. Tako su ljudi slobodni i ravnopravni i kao takvi stvaraju razne odnose u kojima se manifestuje njihova aktivnost i rad. Takvi ljudi su proizvođači i stvaraoci svih društvenih vrednosti. Rad je jedino merilo vrednosti svake aktivnosti ljudi i služi isključivo zadovoljavanju ličnih i zajedničkih potreba ljudi. Prema tome, rad je osnova odnosa između ljudi u proizvodnji i stvaranju društvenih vrednosti

⁶) Osnovna načela (II) Ustava SFRJ od 1974. god.

kao i zadovoljavanju potreba. Time se ostvaruje i princip prve faze komunističkog društva: „Svako prema sposobnostima — svakom prema njegovom radu”.

Osnovu ovakvih odnosa čini društveno-ekonomski položaj radnog čoveka. U ovome je bit ustavnih promena. U prvi plan se stavlja nov društveno-ekonomski položaj. Iz njega proističu svi ostali odnosi u društvu. Politički i drugi odnosi su neminovna posledica, prateći elementi novog društveno-ekonomskog položaja radnog čoveka. Time se, polazeći od teze Marksa da je ekonomska struktura društva realna osnova na kojoj se diže pravna i politička nadgradnja i kojoj odgovaraju određeni oblici društvene svesti, pokazuje, da promena društveno-ekonomskog položaja radnog čoveka samo može da dovede i do suštinske promene u političkim i svim drugim društvenim odnosima. Dominantan položaj radnog čoveka u ekonomici dovodi i do njegove uloge i ovakvog položaja i u političkom i u drugim društvenim odnosima.

Ovakav nov društveno-ekonomski položaj radnog čoveka obezbeđen je time što se radnom čoveku omogućuje „da radeći sredstvima u društvenoj svojini i odlučujući neposredno i ravnopravno s drugim radnim ljudima u udruženom radu o svim poslovima društvene reprodukcije u uslovima i odnosima međusobne zavisnosti, odgovornosti i solidarnosti, ostvaruje svoj lični materijalni i moralni interes i pravo da se koristi rezultatima svog tekućeg i minulog rada i tekovinama opšteg materijalnog i društvenog napretka, da na toj osnovi što potpunije zadovoljava svoje lične i društvene potrebe da razvija svoje radne i druge stvaralačke sposobnosti”.⁷ Osnovu ovog položaja čini društvena svojina na sredstvima za proizvodnju koja isključuje eksploataciju čoveka i ukida otuđenost radničke klase i radnih ljudi od sredstava za proizvodnju i drugih uslova rada. Ovakav oblik svojine dalje omogućuje i samoupravljanje radnih ljudi u proizvodnji i raspodeli, u čitavoj društvenoj reprodukciji, i usmeravanja razvoja društva na samoupravnim osnovama.

3. Udruženi rad je jedan od elemenata novog društveno-ekonomskog položaja radnog čoveka. Slobodni radni ljudi, nosioci svih akcija i stvaraoci svih vrednosti, udružuju se u procesu rada, radeći sredstvima u društvenoj svojini i odlučujući neposredno i ravnopravno s drugim radnim ljudima u udruženom radu o svim poslovima društvene reprodukcije. „Suština i cilj samoupravnog socijalizma jeste u tome da nosilac čitavog procesa društvene reprodukcije budu udruženi radnici...”⁸

Udruženi rad se manifestuje u osnovnim organizacijama udruženog rada, ali i u svim drugim oblicima udruživanja i povezivanja, u raznim oblicima i stepenima integracije. U svim tim organizacijama radni ljudi stižu dohodak i odlučuju o njemu, upravljaju poslovima i sredstvima društvene reprodukcije. Preko udruženog rada radni ljudi se dalje povezuju posredstvom svojih delegacija sa celim političkim i društvenim sistemom. Dolazi do široke, sveukupne integracije udruženog rada i političke vlasti, do aktivne i stvaralačke uloge radnog čoveka u svim oblastima društvenog života.

⁷) Osnovna načela (II) Ustava SFRJ od 1974. god.

⁸) E. Kardelj, „Politika” od 7. 4. 1973. god.

Posredstvom udruženog rada integracija, kao neminovnost savremenog društva a naročito samoupravnog socijalizma, ne stvara mogućnosti centralizacije i monopola, kao ni zatvaranje u uske osnovne organizacije. Naprotiv, udruženi rad, po svom karakteru i suštini, povezuje osnovne organizacije udruženog rada, udruživanje radnika se sve više razvija i ne dozvoljava da se osnovne organizacije kao i drugi oblici organizacija zatvaraju prema drugima, stvara centralizacija i monopol, što u suštini otuđuje radnika, odvaja ga od sredstava za proizvodnju, upravljanja i čini sasvim drugi proces udruženom radu, društvenoj svojini i novom položaju i ulozi radnog čoveka. Društveni rad se ne može ujedinjavati putem birokratske centralizacije i tehnokratskog monopola. Povezivanje i udruživanje mora se ostvarivati putem udruženog rada, slobodnom akcijom radnih ljudi, njihovih potreba i interesa, preko organizacija koje su stvorili svojim udruživanjem rada i sredstava društvene svojine, putem samoupravnih sporazuma, društvenih dogovora i drugih samoupravnih akata.

Svi oblici udruživanja i integrisanja treba da omoguće da udruženi rad dođe do izražaja, da se obezbedi da udruženi rad ima dominantnu ulogu u odlučivanju na svim nivoima samoupravnog ekonomskog i političkog odlučivanja, „da interes samoupravnog udruženog rada postane odlučujuća pokretačka snaga celokupnog političkog sistema koji treba sve više da se oslobađa elemenata partijsko-političke reprezentacije. Tame će se uspešnije potiskivati tendencije osamostaljivanja mehanizma i nosilaca vlasti u silu nad udruženim radom”.⁹

Putem udruženog rada radnička klasa postaje nosilac ekonomske i političke vlasti, radni ljudi uređuju svoje međusobne odnose ali i celokupne društvene odnose. Udruženim radom i društvenom svojinom sredstava za proizvodnju prevazilazi se istorijska uslovljenost društveno-ekonomskih nejednakosti i zavisnosti ljudi u radu, jer se ukida svaki oblik najamnih odnosa.

Društvena svojina je osnova slobodnog udruženog rada i vladajućeg položaja radničke klase u proizvodnji i u društvenoj reprodukciji u celini. „Sredstva za proizvodnju u društvenoj svojini, kao neotuđiva osnova društvenog rada i društvene reprodukcije služe isključivo radu u cilju zadovoljavanja ličnih i zajedničkih potreba i interesa radnih ljudi i razvijanju materijalne osnove socijalističkog društva i socijalističkih samoupravnih odnosa. Sredstvima za proizvodnju u društvenoj svojini, uključujući i sredstva za proširenu reprodukciju, neposredno upravljaju udruženi radnici koja rade tim sredstvima, u sopstvenom interesu i u interesu radničke klase i socijalističkog društva. U ostvarivanju ove društvene funkcije udruženi radnici odgovorni su jedni drugima i socijalističkoj zajednici kao celini”.¹⁰

Društvena svojina je osnova svih oblika i manifestacija udruženog rada. „Društvenom svojinom sredstava za proizvodnju i drugih sredstava rada obezbeđuje se svakom da se pod jednakim uslovima uključujući u udruženi rad društvenim sredstvima i da, ostvarujući pravo

⁹) Deveti kongres Saveza komunista Jugoslavije, „Kultura”, Beograd 1969. godine str. 350.

¹⁰) Osnovna načela (III) Ustava SFRJ od 1974. godine.

rada društvenim sredstvima, na osnovu svog rada dohodak za zadovoljavanje ličnih i zajedničkih potreba".¹¹ Društvena svojina omogućuje udruženi rad i njegov razvoj, ostvarenje principa nagrade prema radu i na tim osnovama sticanje i raspodelu dohotka. Isto tako, udruženi rad daje društvenoj svojini pravi, suštinski karakter. Niko nema prava svojine u klasičnom smislu njenog značenja na sredstvima za proizvodnju. Društvena svojina nije pravo na stvari, odnos čoveka prema stvari već odnos među ljudima, društveni odnos. Marks je u društvenoj svojini video društvenu funkciju udruženih proizvođača, a ne funkciju nekog „vršioca dužnosti”, sopstvenika koji tu dužnost vrši „u ime” neposrednog proizvođača. Društvenu svojinu predstavljaju socijalistički društveno-ekonomski odnosi radnih ljudi udruženih u procesu rada. Sredstva u društvenoj svojini su zajednička neotuđiva osnova društvenog rada i društvene reprodukcije i služe isključivo radu. Prema tome, „niko — ni društveno-politička zajednica ni organizacija udruženog rada, ni grupa građana, ni pojedinac — ne može ni po kom pravnosvojinskom osnovu prisvajati proizvod društvenog rada, ni upravljati i raspolagati društvenim sredstvima za proizvodnju i rad, niti samovoljno određivati uslove raspodele”.¹²

Rad čoveka je jedini osnov prisvajanja proizvoda društvenog rada i upravljanja društvenim sredstvima. Rad i rezultati rada određuju materijalni i društveni položaj čoveka, na osnovu jednakih prava i odgovornosti. Zbog ovakvog ustavnog principa i karaktera društvene svojine i udruženog rada niko ne može ni neposredno ni posredno sticati materijalne i druge koristi eksploatacijom tuđeg rada. Isto tako, niko ne sme na bilo koji način onemogućavati ni ograničavati radnika da ravnopravno s drugim radnicima odlučuje o svom radu i o uslovima i rezultatima rada.¹³

Radnik u udruženom radu sredstvima u društvenoj svojini ima pravo rada društvenim sredstvima kao svoja neotuđivo pravo, da radi tim sredstvima radi zadovoljavanja svoji ličnih i društvenih potreba i da, kao slobodna i ravnopravna s drugim radnicima u udruženom radu, upravlja svojim radom i uslovima i rezultatima svog rada. Zajemčuje se svakom radniku u udruženom radu da, ostvarujući pravo rada društvenim sredstvima, u osnovnoj organizaciji udruženog rada u kojoj radi i u svim drugim oblicima udruživanja rada i sredstava, zajedno i ravnopravno sa drugim radnicima, upravlja radom i poslovanjem organizacije udruženog rada i poslovima i sredstvima u celokupnosti odnosa društvene reprodukcije, da uređuje međusobne odnose u radu, odlučuje o dohotku koji ostvari u različitim oblicima udruživanja rada i sredstava i da stiče lični dohodak. U ovakvom konceptu osnovna organizacija udruženog rada je osnovni oblik udruženog rada u kome radnici neposredno i ravnopravno ostvaruju svoja društveno-ekonomska i druga samoupravna prava i odlučuje o drugim pitanjima svog društveno-ekonomskog položaja. Ova osnovna prava su zajemčena mnogobrojnim sredstvima pravnog poretka konstituisanog novim Ustavom, Zbog značaja ovih prava kako za nov društveno-eko-

¹¹⁾ kao pod 10.

¹²⁾ Osnovna načela (III) Ustava SFRJ od 1974. godine.

¹³⁾ vidi čl. 11 Ustava SFRJ od 1974. god.

nomski položaj radnog čoveka tako i za dalju njegovu afirmaciju i dominantnu ulogu u političkom sistemu i društvu uopšte, Ustav ističe da je protivustavan svaki akt i radnja kojim se vrednuju ova prava radnika.¹⁴

Pri isticanju ovih prava treba podvući odgovornost radnika. Prava su tesno povezana sa dužnostima i odgovornošću. „U ostvarivanju prava rada društvenim sredstvima, radnici u udruženom radu uzajamno su odgovorni da se, u svom zajedničkom i opštem društvenom interesu, tim sredstvima društveno i ekonomski celishodno koiriste i da ih, kao materijalnu osnovu svog i ukupnog društvenog rada, stalno obnavljaju, uvećavanjem i unapređenjem, kao i da svoje radne obaveze savesno izvršavaju. Radnici u udruženom radu ne mogu u ostvarivanju prava rada društvenim sredstvima sticati materijalne koristi i druga preimućstva koja nisu zasnovana na njihovom radu”.¹⁵ Ovaj princip, postavljen u osnovnim načelima novog Ustava, razređen je raznim dužnostima i odgovornošću radnika i drugih subjekata u daljim odredbama Ustava. Tako se društveno-ekonomski položaj radnika, društvena svojina, udruženi rad i rad kao merilo vrednosti pojavljuju kao sistem prava i obaveze, jedinstvena povezana celina u novom Ustavu.

Udruženi rad i celokupno samoupravno društvo u izrađivanju društvenih odnosa ističe princip uzajamnosti i solidarnosti. Taj princip se manifestuje od osnovnih organizacija udruženog rada, početnih oblika udruživanja pa dalje u svim društvenim odnosima. U oblasti udruženog rada Ustav ističe da radnici, u skladu sa načelom uzajamnosti i solidarnosti zajednički i ravnopravno obezbeđuju stalno poboljšavanje uslova života radnika izdvajanjem i udruživanjem sredstava. Organizacije udruženog rada i društveno-političke zajednice dužne su da, u skladu sa načelom uzajamnosti i solidarnosti, pružaju ekonomsku i drugu pomoć organizacijama udruženog rada koje dođu u izuzetno ekonomske teškoće i da preduzimaju mere za njihovu sanaciju ako je u to u zajedničkom interesu. Organizacije udruženog rada, sama ili sporazumno sa drugim organizacijama udruženog rada, u skladu sa načelima uzajamnosti i solidarnosti, obezbeđuje sredstva za zašljavanje, prekvalifikaciju i ostvarivanje stečenih prava radnika, ako prestane potreba za njihovim radom ili ako organizacija u njenom sastavu prestane sa radom.¹⁶ Ovakve i slične odredbe kojima se ostvaruje princip uzajamnosti i solidarnosti, uz poštovanje i ostvarivanje principa rada, nalazimo i dalje u Ustavu kako u oblasti udruženog rada tako i u drugim odnosima i oblastima društvenog života. Princip uzajamnosti i solidarnosti se ističe i jedan je od važnih principa ali uz poštovanje principa rada i drugih principa, uslova i okolnosti pod kojima uzajamnost i solidarnost imaju svoj pun smisao i suštinu.

U ovakvim uslovima i okolnostima, novim društveno-ekonomskim položajem, radni čovek može da se koristi rezultatima svog tekućeg i minulog rada i tekovinama opšteg materijalnog i društvenog

¹⁴) vidi čl. 13 i 14 novog Ustava.

¹⁵) član 15 novog Ustava.

¹⁶) vidi čl. 32. novog Ustava.

napretka, da razvija radne i druge stvaralačke sposobnosti i tako, na toj osnovi što potpunije zadovoljava svoje lične i društvene potrebe. Takav društveno-ekonomski položaj radnika je u stvari cilj proletarijata, te i njegove države i prava.

4. a) Nov društveno-ekonomski položaj radnog čoveka uticao je i na promenu njegove uloge u vlasti kao i u vršenju svih društvenih poslova. Ustav ističe da se socijalističko društveno uređenje zasniva na vlasti radničke klase i svih radnih ljudi u savezu sa svim radnim ljudima grada i sela. Radnička klasa i svi radni ljudi, u cilju izgradnje društva kao slobodne asocijacije proizvođača, razvijaju socijalističku samoupravnu demokratiju kao poseban oblik diktature proletarijata.¹⁷

U ovom principu ističe se Marksova misao o društvu kao slobodnoj asocijaciji proizvođača, kao i marksističko učenje o diktaturi proletarijata. Socijalistička samoupravna demokratija je oblik diktature proletarijata, prelazni oblik države u odumiranju. Radnička klasa vrši vlast sa svim radnim ljudima razvijajući ovaj oblik diktature proletarijata u cilju ostvarenja Marksove misli o društvu kao slobodnoj asocijaciji proizvođača.

Ostvarenje ove misije radnička klasa i radni ljudi obezbeđuju:

— ukidanjem i zabranom svakog oblika društveno-ekonomskih i političkih odnosa zasnovanih na klasnoj eksploataciji i svojinskom monopolu, kao i svakog delovanja usmerenog na takve odnose;

— ostvarivanjem samoupravljanja kao sveukupnog organizovanja društva, — samoupravljanja u organizacijama udruženog rada, mesnim zajednicama, samoupravnim interesnim zajednicama i drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama, u društveno-političkim zajednicama, kao i međusobnim povezivanjem i saradnjom tih organizacija i zajednica;

— slobodnim i ravnopravnim samoupravnim uređivanjem međusobnih odnosa i usklađivanjem zajedničkih i opštih interesa radnih ljudi i njihovih samoupravnih organizacija i zajednica samoupravnim sporazumevanjem i društvenim dogovaranjem;

— odlučivanjem radnih ljudi u ostvarivanju vlasti i upravljanju drugim društvenim poslovima u osnovnim organizacijama udruženog rada i drugim osnovnim samoupravnim organizacijama i zajednicama,

— obaveštavanjem radnih ljudi o svim pitanjima od značaja za ostvarivanje njihovog društveno-ekonomskog položaja i za što potpunije i kvalifikovanije odlučivanje u vršenju funkcije vlasti i upravljanja drugim društvenim poslovima;

— javnošću rada svih organa vlasti i samoupravljanja i nosilaca samoupravnih, javnih i drugih društvenih funkcija;

— ličnom odgovornošću nosilaca samoupravnih, javnih i drugih društvenih funkcija i odgovornošću organa vlasti i samoupravljanja;

¹⁷⁾ vidi Osnovna načela (IV) novog Ustava.

— smenjivošću nosilaca samoupravnih, javnih i drugih društvenih funkcija i ograničavanjem njihovog ponovnog izbora i postavljenja na određene funkcije;

— ostvarivanjem raznih vrsta kontrola uključujući i društvenu kontrolu nad radom nosilaca samoupravnih, javnih i drugih društvenih funkcija;

— ostvarivanjem i zaštitom ustavnosti i zakonitosti;

— društveno-političkom delatnošću socijalističkih snaga organizovanih u društveno-političke organizacije i

— slobodnim i svestranim aktivnostima ljudi.¹⁸

b) U upravljanju i odlučivanju o društvenim poslovima i vlasti samoupravljanje postaje osnovni elemenat celokupnog političkog i društvenog sistema. „Samoupravljanje radnih ljudi u osnovnim organizacijama udruženog rada, mesnim zajednicama samoupravnim interesnim zajednicama i drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama osnova je jedinstvenog sistema samoupravljanja i vlasti radničke klase i svih radnih ljudi”.¹⁹ Kroz samoupravljanje radni ljudi ostvaruju vlast i upravljaju drugim društvenim poslovima odlučivanjem na zborovima, referendumom i drugim oblicima ličnog izjašnjavanja u svim oblicima i institucijama samoupravljanja (osnovnim organizacijama udruženog rada, mesnim zajednicama, samoupravnim interesnim zajednicama i drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama). Pored ovih neposrednih oblika (zborova i referenduma itd.) radni ljudi upravljaju i odlučuju putem delegacija i delegata, samoupravnim sporazumevanjem i društvenim dogovaranjem, kao i usmeravanjem i kontrolom rada.

Delegatski sistem treba da omogući što neposrednije i aktivnije upravljanje i odlučivanje radnih ljudi, da ukine reprezentativni sistem i posredništvo. „Radni ljudi u osnovnim samoupravnim organizacijama i zajednicama i društveno-političkim organizacijama obrazuju svoje delegacije radi neposrednog ostvarivanja svojih prava, dužnosti i odgovornosti organizovanog učešća u vršenju funkcija skupština društveno-političkih zajednica”.²⁰ Pored primene principa delegacije u skupštinama društveno-političkih zajednica, delegatski sistem se primenjuje i u svim drugim oblicima samoupravljanja. Tako radni ljudi preko delegata upravljaju i odlučuju u organima upravljanja organizacija udruženog rada, mesnih zajednica, samoupravnih interesnih zajednica i drugih samoupravnih organizacija i zajednica. Delegatski sistem postaje opšti oblik i način neposrednog i autentičnog izraza radnih ljudi u svim organima upravljanja i time se sve više gubi razlika između neposrednog i posrednog u upravljanju i odlučivanju.

Nova uloga radničke klase i razvoj samoupravljanja sve više uvodi u regulisanje odnosa samoupravno sporazumevanje i društveno dogovaranje umesto državne interpretacije i njenog regulisanja. „Samoupravnim sporazumom i društvenim dogovorom radnici i drugi radni ljudi samoupravno uređuju međusobne odnose, usklađuju interese

¹⁸⁾ vidi Osnovna načela (IV) novog Ustava.

¹⁹⁾ vidi Osnovna načela (IV) novog Ustava.

²⁰⁾ član 133 novog Ustava.

i uređuju odnose od šireg društvenog značaja".²¹ Samoupravnim sporazumom radni ljudi usklađuju svoje interese u društvenoj podeli rada i društvenoj reprodukciji, udružuju rad i sredstva i uređuju međusobne odnose u vezi sa udruživanjem rada i sredstava; obrazuju radne i druge organizacije udruženog rada; utvrđuju osnove i merila za raspoređivanje dohotka i raspodelu sredstava za lične dohotke, utvrđuju međusobna prava i obaveze i odgovornost i mere za njihovo ostvarivanje i uređuju druge odnose od zajedničkog interesa.²² Pored samoupravnog sporazuma društveni dogovor je isto važan instrument samoupravnog rešavanja odnosa i to u okviru širih oblasti i svih društvenih subjekata. „Društvenim dogovorom organizacije udruženog rada, komore i druga opšta udruženja, samoupravne interesne zajednice, druge samoupravne organizacije i zajednice, organi društveno-političke zajednice, sindikati i druge društveno-političke organizacije i društvene organizacije obezbeđuju i usklađuju samoupravno uređivanje društveno-ekonomskih i drugih odnosa od šireg zajedničkog interesa za učesnike dogovora ili od šireg društvenog interesa".²³ Tako Ustav ističe dva vrlo važna instrumenta u regulisanju mnogobrojnih društvenih pitanja i odnosa, što pokazuje nov karakter i ulogu radničke klase i radnih ljudi u vršenju vlasti i drugih društvenih poslova.

Samoupravljanje i u njemu nov položaj i uloga radničke klase zahtevaju široku, potpunu i istinitu informaciju o svim poslovima a naročito o poslovima vlasti. Teško se može zamisliti pravilno funkcionisanje samoupravljanja i izvršenje zadataka radničke klase ako ne bi bilo obezbeđeno i ostvareno ovakvo informisanje. Ustav propisuje da se zajemčuje pravo građaninu da bude obavešten o događajima u zemlji i u svetu koji su od interesa za njegov život i rad, kao i o pitanjima od interesa za zajednicu. Štampa, radio, televizija i druga sredstva javnog informisanja i komuniciranja dužni su da istinito i objektivno obaveštavaju javnost, kao i da objavljuju mišljenja i informacije organa, organizacija i građana koji su od interesa za javnost.²⁴

Vrlo važna komponenta u celokupnom samoupravnom sistemu je odgovornost. Ona je naročito isticana kako u teoriji tako i u praksi proleterske države. Klasici marksizma su ukazivali posebno na važnost i značaj odgovornosti, shvatajući je vrlo široko, u svim vidovima i u odnosu na sve subjekte. Nov Ustav, kako u osnovnim načelima tako i u daljim odredbama, naročito ističe javnost rada svih organa vlasti i samoupravljanja i nosilaca samoupravnih, javnih i drugih društvenih funkcija; njihovu odgovornost, kao i smenjivost nosilaca samoupravnih, javnih i drugih društvenih funkcija i ograničavanje njihovog izbora i postavljenja na određene funkcije. U delu o slobodama, pravima i dužnostima čoveka i građanina Ustav kategorički propisuje da je svako dužan da poštuje slobode i prava drugih i da je odgovoran za to, kao i da je svako odgovoran za samoupravno odlučivanje i sprovođenje odluke. „Svako je dužan da savesno i u interesu socijalistič-

²¹⁾ član 120 novog Ustava.

²²⁾ vidi član 121 novog Ustava.

²³⁾ član 124 novog Ustava.

²⁴⁾ vidi član 168 novog Ustava.

kog samoupravnog društva vrši samoupravnu, javnu i drugu društvenu funkciju koja mu je poverena".²⁵

U vezi sa odgovornošću imamo i jako razvijenu kontrolu prema svim licima i od raznih organa sve do celokupnog društva: Ustav ističe kontrolu radnika i radnih ljudi kao i društvenu kontrolu uopšte nad radom svih subjekata, nosilaca samoupravnih, javnih i drugih društvenih funkcija u samoupravnim organizacijama i zajednicama i u društveno-političkim zajednicama. Samoupravna prava radnih ljudi i društvena svojina su pod posebnom društvenom zaštitom. Ovu zaštitu ostvaruju skupštine društveno-političkih zajednica i njima odgovorni organi, sudovi, ustavni sudovi, javni tužilac i društveni pravobranilac samoupravljanja. Društvena samozaštita je posebna funkcija samoupravnog društva. Ona se ostvaruje aktivnostima radnih ljudi, građana, organizacijama udruženog rada i drugih samoupravnih organizacija i zajednica, društveno-političkih i drugih organizacija i društveno-političkih zajednica, radi zaštite ustavnog uređenja, samoupravnih prava radnih ljudi i drugih prava i sloboda čoveka i građanina, radi zaštite društvene imovine, obezbeđivanja lične i imovinske sigurnosti radnih ljudi i građana i radi slobodnog društvenog razvoja.²⁶

Odnosi su regulisani pravima i dužnostima svih subjekata. Mnogobrojnim sredstvima obezbeđeno je vršenje ovih prava i dužnosti, zaštita ustavnosti zakonitosti kao vrlo važan element pravilnog funkcionisanja samoupravnog sistema u kome su mnogobrojni subjekti nosioci raznih funkcija, u kome radni ljudi, organizacije i zajednice imaju mnoga prava i obaveze.

c) Slobode, prava i dužnosti čoveka i građanina nerazdvojni su deo i izraz socijalističkih samoupravnih demokratskih odnosa u kojima se čovek oslobađa svake eksploatacije i samovolje i svojim radom stvara uslove za svestrani razvitak i slobodno izražavanje i zaštitu svoje ličnosti i za poštovanje ljudskog dostojanstva. Slobode i prava čoveka i građanina ograničeni su samo jednakim slobodama i pravima drugih i interesima socijalističkog društva. Socijalističko društvo obezbeđuje uslove za što potpunije ostvarivanje i zaštitu sloboda i prava utvrđenih ovim ustavom. Svaka aktivnost kojom se narušavaju ove slobode i prava čoveka i građanina protivna je interesima socijalističkog društva".²⁷

Nov Ustav u posebnoj glavi ali i u drugim odredbama ističe prava i dužnosti čoveka i građanina i svih subjekata samoupravnog socijalističkog društva, stvara uslove i mogućnosti za njihovu realizaciju, kao i pravni mehanizam za njihovu zaštitu i obezbeđenje. „Radnička klasa i svi radni ljudi i putem državne vlasti opšteobaveznim normama obezbeđuju socijalističke društvene odnose, razvoj društva i upravljanje društvenim poslovima na samoupravnim osnovama, štite slobode i prava čoveka i građanina, socijalističke samoupravne odnose i samoupravna prava radnih ljudi, rešavaju društvene sukobe i štiti-

²⁵) član 158 novog Ustava.

²⁶) Osnovna načela (IV) novog Ustava.

²⁷) Osnovna načela (V) novog Ustava.

te ustavom utvrđeni poredak".²⁸ U oblasti zaštite prava naročito su karakteristični samoupravni mehanizam koji se prvi put javljaju sa novim Ustavom, kao što su: samoupravni sudovi, radnička i društvena kontrola itd.

Nov Ustav stvara ogromne mogućnosti za slobodnu i svestranu aktivnost ljudi u ovim oblastima društvenog života, počev od najmanjih oblika i manifestacija od osnovne organizacije udruženog rada i mesne zajednice, pa sve do skupštine društveno-političkih zajednica i vršenja vlasti u njima.

U takvim uslovima i sa takvim položajem čoveka stvaraju se sasvim novi odnosi uzajamnosti, solidarnosti i humanizma. „Radni ljudi u organizacijama udruženog rada i drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama, na osnovama solidarnosti i uzajamnosti i socijalističkog humanizma, obezbeđuju ekonomsku i socijalnu sigurnost i stvaraju sve povoljnije uslove za život i rad i za razvoj svestrane ličnosti radnog čoveka. Ovi ciljevi socijalne politike ostvaruju se stalnim poboljšavanjem i ujednačavanjem uslova života i rada, izjednačavanjem uslova života i rada, izjednačavanjem mogućnosti obrazovanja i rada i onemogućavanjem i otklanjanjem razlika koje nisu zasnovane na primeni načela raspodele prema radu”.²⁹

d) Polazeći od ovakvog položaja i uloge čoveka nov Ustav konstituiše i skupštine društveno-političkih zajednica kao organe društvenog samoupravljanja i organe vlasti. Ove skupštine su izraz autentičnih potreba i interesa radnih ljudi i građana. To se izražava počev od opštine kao osnovne društveno-političke zajednice pa sve do federacije. „Radi obezbeđivanja uslova svoga života i rada i društvenog razvoja i stvaranja socijalističke zajednice radnih ljudi u opštini, kao samoupravnoj i osnovnoj društveno-političkoj zajednici, povezivanjem svojih organizacija udruženog rada i drugih samoupravnih organizacija i zajednica, delovanjem društveno-političkih organizacija, samoupravnim sporazumevanjem, društvenim dogovaranjem i funkcionisanjem supština kao zajedničkih organa svih ljudi i njihovih organizacija i zajednice, ostvaruju svoje zajedničke interese, vrše vlast i upravljaju drugim društvenim poslovima”.³⁰ Skupštine društveno-političkih zajednica su produžetak upravljanja i odlučivanja radnih ljudi u osnovnim organizacijama udruženog rada i drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama. To se ostvaruje putem delegacija i delegata. Delegatskim sistemom i odnosom se izražavaju autentički interesi radnih ljudi i građana, vlast se vrši neposredno i aktivno i sve više postaje društvena, vrši se transformacija vlasti, njeno podruštvljavanje i odumiranje. Zbog toga su skupštine društveno-političkih zajednica „izabrane i smenjive delegacije radnih ljudi u samoupravnim organizacijama i zajednicama i društveno političkim organizacijama”.

Vlast društveno-političkih zajednica nije odvojena od radničke klase i radnih ljudi, nije otuđena. Tu vlast vrše sami radni ljudi. U vršenju funkcije vlasti prava i dužnosti društveno-političkih zajednica vezana su za samoupravni položaj i prava radnog čoveka. „Samou-

²⁸) Osnovna načela (IV) novog Ustava.

²⁹) Osnovna načela (V) novog Ustava.

³⁰) Osnovna načela (IV) novog Ustava.

upravni položaj i prava radnog čoveka u osnovnim i drugim organizacijama udruženog rada, mesnim zajednicama, samoupravnim interesnim zajednicama, samoupravni položaj radnih ljudi u opštini, slobodno samoupravno udruživanje, aktivnost i stvaralaštvo radnih ljudi, ravnopravnost naroda i narodnosti i slobode, prava i dužnosti čoveka i građanina, utvrđeni ovim ustavom, osnova su, granica i pravac ostvarivanja prava i dužnosti društveno-političkih zajednica u vršenju funkcije vlasti".³¹ Tako dolazi do povezivanja i jedinstva sistema u kome osnovu vlasti čini samoupravni položaj radnog čoveka.

e) Nov društveni položaj čoveka obezbeđen svim elementima sistema (društvenom svojinom, oslobođenjem rada, udruživanjem rada i sredstava rada, samoupravljanjem itd.) čini osnovu našeg društva. Celokupni društveno-ekonomski i politički sistem proizilazi iz ovakvog položaja čoveka i služi njemu i njegovoj ulozi u društvu. S toga Ustav kategorički ističe da je suprotan „svaki oblik uparvljanja proizvodnjom i drugim društvenim delatnostima i svaki oblik raspodele koji izopačavaju društvene odnose zasnovane na ovakvom položaju čoveka — u vidu birokratske samovolje, tehnokratske užurpacije i privilegije zasnovanih na monopolu upravljanja sredstvima za proizvodnju, ili u vidu prisvajanja društvenih sredstava na krupno-svojinskoj osnovi i drugih oblika privatizacije tih sredstava, ili u vidu privatno-sopstveničke ili partikularističke sebičnosti, kao i svaki drugi oblik ograničavanja radničke klase da ostvaruje svoju istorijsku ulogu u društveno-ekonomskim i političkim odnosima i organizuje vlast za sebe i za svoje radne ljude".³²

5. S obzirom na mnogonacionalnost naše države Ustav rešava položaj naroda i narodnosti ne umanjujući ulogu radničke klase u celokupnom sistemu i njene zadatke u pravcu odumiranja države i prava kroz samoupravni socijalizam. Polazi se od vekovne težnje naših naroda, a naročito izražene u narodnooslobodilačkom ratu i socijalističkoj revoluciji, za stvaranjem slobodne i ravnopravne zajednice naroda i narodnosti. Narodi Jugoslavije, polazeći od prava svakog naroda na samoupravljanje, uključujući i pravo na otepljenje, na osnovu svoje slobodno izražene volje stvaraju zajedničku federativnu zajednicu radnih ljudi, u kojoj, u interesu svakog naroda i narodnosti posebno i svih njih zajedno, ostvaruju i obezbeđuju:

- socijalističke društvene odnose zasnovane na samoupravljanju radnih ljudi i zaštitu socijalističkog samoupravnog sistema;
- nacionalnu slobodu i nezavisnost;
- bratstvo i jedinstvo naroda i narodnosti;
- jedinstvene interese radničke klase i solidarnosti radnika i svih radnih ljudi;
- mogućnost i slobode za svestrani razvitak ljudske ličnosti i za zbližavanje ljudi i naroda i narodnosti...;
- ujedinjavanje i usklađivanje napora na razvijanju materijalne osnove socijalističkog društva i blagostanja ljudi;

³¹) Osnovna načela (V) novog Ustava.

³²) Osnovna načela (II) novog Ustava.

— sistem društveno-ekonomskih odnosa i jedinstvene osnovne političkog sistema, kojima se obezbeđuju zajednički interesi radničke klase i svih radnih ljudi i ravnopravnost naroda i narodnosti;

— udruživanje sopstvenih stremljenja s naprednim težnjama čovečanstva”.³³

Odnosi u federaciji zasnivaju se na načelima sporazumevanja republika i autonomnih pokrajina, solidarnosti, uzajamnosti i ravnopravnosti ali i odgovornosti republika i autonomnih pokrajina za sopstveni razvoj i razvoj socijalističke zajednice kao celine. Ovako postavljeni odnosi između naroda i narodnosti ni malo ne smanjuju kohezi-
onu snagu njihovog povezivanja. Naprotiv, stvara se realna i čvršća veza u čojoj osnovi stoji promennjeni društveno-ekonomski položaj radnog čoveka a time i njegova nova uloga i snaga u celokupnim političkim i društvenim odnosima kao i u odnosima između naroda i narodnosti. To posebno ukazuje na ulogu radničke klase i njeno rešavanje mnogonacionalnih odnosa u državi.

6. Klasni karakter novog Ustava sagledava se i u odnosu na probleme mira. Polazeći od osnova samoupravnog socijalizma, Ustav ističe da radni ljudi i građani, narodi i narodnosti, dosledno sprovode politiku mira, a da su protiv agresije, rata i agresivnih pritisaka bilo koje vrste. Međutim, „radi obezbeđenja svog mirnog razvitka i socijalističke izgradnje, oni su odlučni da svim raspoloživim snagama i sredstvima oružane borbe i drugim oblicima opštenarodnog otpora, stite i brane svoju slobodu, nezavisnost, suverenost, teritorijalnu celokupnost i socijalistički samoupravni poredak...”³⁴

Zbog ovakvog stava Jugoslavija se zalaže u međunarodnim odnosima za miroljubivu koegzistenciju i aktivnu saradnju ravnopravnih država i naroda bez obzira na razlike u njihovom društvenom uređenju. Svoje međunarodne odnose Jugoslavija zasniva „na načelima poštovanja nacionalne suverenosti i ravnopravnosti, nemešanja u unutrašnje poslove drugih zemalja, socijalističkog internacionalizma i rešavanja međunarodnih sporova mirnim putem”.

Radi ostvarenja ovih načela Jugoslavija se zalaže:

— za uspostavljanje i razvitak svih oblika međunarodne saradnje koji služe učvršćivanju mira, jačanju uzajamnog poštovanja ravnopravnosti i prijateljstva naroda i država i njihovom zbližavanju;

— za pravo svakog naroda da slobodno određuje i izgrađuje svoje društveno i političko uređenje;

— za pravo naroda na samoopredeljenje i nacionalnu nezavisnost i za njegovo pravo da radi postizanja svih ciljeva vodi oslobodilačku borbu;

— za poštovanje prava nacionalnih manjina;

— za međunarodnu podršku narodima koji vode pravednu borbu za svoju nacionalnu nezavisnost i oslobođenje od imperijalizma, kolonijalizma i svih drugih oblika nacionalnog ugnjetavanja i potčinjavanja;

³³) Osnovna načela (I) novog Ustava.

³⁴) Osnovna načela (VI) novog Ustava.

lo komunizma: Svako prema sposobnostima — svakom prema potrebama".³⁷ To je cilj razvoja našeg društva kome treba da teži aktivnosti svih subjekata.

— za razvijanje takve međunarodne saradnje koja obezbeđuje ravnopravne ekonomske odnose u svetu i stvaranje uslova za brži razvitak nedovoljno razvijenih zemalja;

— za poštovanje opšteprihvaćenih normi međunarodnog prava.³⁵

Ovakva načela i polazišta pokazuju pravi internacionalizam u međunarodnim odnosima.

7. U klasni karakter novog Ustava, mesto i ulogu radničke klase, ugrađen je i Savez komunista kao svesni nosilac težnji i interesa radničke klase. On je „organizovana vodeća idejna i politička snaga radničke klase i svih radnih ljudi u izgrađivanju socijalizma i u ostvarivanju solidarnosti radnih ljudi i bratstva i jedinstva naroda i narodnosti Jugoslavije”.³⁶ Savez komunista je osnovni pokretač i nosilac političke aktivnosti „radi zaštite i daljeg razvoja socijalističke revolucije i socijalističkih samoupravnih društvenih odnosa, a posebno radi jačanja socijalističke društvene i demokratske svesti, i odgovoran je za to”.

Pored Saveza komunista, kao vodeće idejne i političke snage koja se nalazi na čelu, Socijalistički savez radnog naroda je najšira osnova društveno-političke aktivnosti. U njemu se ostvaruje političko i akciono jedinstvo socijalističkih snaga i usmerava društveni razvoj na osnovama vlasti i samoupravljanja radničke klase i svih radnih ljudi. U Socijalističkom savezu se vrši povezivanje i usklađivanje političkih akcija svih društveno-političkih organizacija. Tako se kroz Socijalistički savez vrši najmasovnije jedinstvo svih radnih ljudi i građana, društveno-političkih organizacija i drugih društvenih organizacija u izgrađivanju samoupravnog socijalističkog društva.

U ostvarivanju klasnog karaktera novog Ustava, uloge i zadatka radničke klase, posebno mesto ima sindikat. Kroz sindikat, kao najširu organizaciju radničke klase, radnici se bore za ostvarivanje ustavom utvrđenog položaja radničke klase, za ostvarivanje socijalističkih samoupravnih odnosa i odlučujuću ulogu radnika u upravljanju celokupnom društvenom reprodukcijom.

Na ovaj način Ustav daje posebno mesto i ulogu Savezu komunista, Socijalističkom savezu radnog naroda i Sindikatu u ostvarivanju principa i ideja samoupravnog sporazuma, te mesta i uloge radničke klase i svih radnih ljudi u njemu.

8. Polazeći od ovakvog karaktera razvoja društva nov Ustav ukazuje i na dalja kretanja. „Društveno-ekonomski i politički sistem i drugi odnosi utvrđeni ovim ustavom usmereni su na proširivanje uslova za dalji razvitak socijalističkog društva, za prevazilaženje njegovih protivurečnosti i za takav društveni napredak koji će, na osnovu svestrane razvijenosti proizvodnih snaga, visoke proizvodnosti rada, obilja proizvoda i svestranog razvitka čoveka kao slobodne ličnosti, omogućiti razvijanje takvih društvenih odnosa u kojima će se ostvariti nače-

³⁵) vidi Osnovna načela (VII) novog Ustava.

³⁶) Osnovna načela (VIII) novog Ustava.

Na ovaj način Ustav izražava socijalističko samoupravno društvo na današnjem stepenu razvoja kao i dalje pravce njegovog kretanja ka krajnjem cilju — odlučivanja države i prava, ostvarenju komunističkog društva. Izražavajući taj proces, Ustav primenjujući marksističku nauku i praksu, određuje položaj, ulogu i zadatke radničke klase, dajući time određeni klasni karakter države i prava u samoupravnom socijalizmu.

DR MOMCILO DIMITRIJEVIĆ,
professeur

LE CARACTÈRE DE CLASSE DE LA NOUVELLE CONSTITUTION

R é s u m é

En partant du développement de notre société qui a eu lieu jusqu'à présent exprimé dans les constitutions précédentes et dans les autres normes constitutionnelles la nouvelle Constitution surtout approfondit la Constitution de 1963 et continue les changements constitutionnels commencés par les amendements constitutionnels surtout par les amendements de 1971. La nouvelle Constitution établit la réglementation unique de la société autogestionnaire et les directions de son développement ultérieur. Le caractère de classe de la Constitution se signale de telle manière que la classe ouvrière acquiert une place spéciale, un rôle et des devoirs dans la réalisation de la démocratie socialiste autogestionnaire en tant que forme transitoire de la dictature du prolétariat dont le but final est le dépérissement de l'Etat et du droit, la réalisation de la société communiste. L'organisation sociale socialiste est fondée sur le pouvoir de la classe ouvrière et de tous les hommes travailleurs et sur les rapports entre les hommes en tant que producteurs et créateurs libres et égaux en droits, dont le travail sert exclusivement à la satisfaction de leurs besoins personnels et collectifs. La condition socio-économique des hommes travailleurs est changée sous l'influence de la propriété sociale des moyens de production et du travail associé, ce qui a eu pour conséquence le rôle dominant des hommes travailleurs dans la reproduction sociale tout entière. La nouvelle condition socio-économique a influé sur le changement de tous les autres rapports sociaux et même du pouvoir. Tout le pouvoir appartient à la classe ouvrière en alliance avec tous les hommes travailleurs. L'autogestion devient le système unique des rapports mutuels à partir des organisations du travail associé jusqu'aux assemblées des communautés socio-politiques dans lesquelles le pouvoir même se transforme, se socialise. Tout ceci contribue à ce que les rapports deviennent démocratiques, mais aussi responsables et contrôlés. Les libérés de toute exploitation et crée les conditions pour le développement général. La qualité multinationale de notre Etat ne modifie pas le caractère de classe. Au contraire, les solutions données dans la Constitution signalent le rapport normal de la classe ouvrière dans la résolution des questions de la Fédération, des rapports des nations et des nationalités. La caractère de classe peut être aperçu ensuite dans le problème de la paix et de la coexistence pacifique. Dans le rôle et les devoirs de la classe ouvrière occupent une place spéciale la Ligue des communistes, l'Union socialiste du peuple travailleur et le Syndicat. En déterminant l'essence du socialisme d'autogestion, la condition, le rôle et les devoirs de la classe ouvrière, la Constitution met en relief l'activité de tous les sujets ainsi que les développements de toutes les conditions et circonstances dans le sens du développement des rapports socialistes autogestionnaires vers la réalisation du communisme.

³⁷⁾ Osnovna načela (IX) novog Ustava.